

Список використаних джерел:

1. Букина И. Современные тенденции налогового администрирования в зарубежных странах. Мировая экономика и международные отношения. 2009. № 7. С. 37–42.
2. Європейська хартія місцевого самоврядування: міжнародний документ від 15 жовтня 1985 р. (у редакції від 16 листопада 2009 р.). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР (у редакції від 31 грудня 2017 р.) / Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр/paran1013#n1013>.
4. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР (у редакції від 30 вересня 2016 р.) / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
5. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI (у редакції від 1 січня 2018 р.) / Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/paran210#n210>.
6. Налоги и налогообложение: учебник и практикум для академического бакалавриата / под ред. Г.Б. Поляка. 2-е изд. М.: Юрайт, 2017. 474 с.

УДК 351.74 (477)

КУБАЄНКО А.В.

**ДОВІРА ДО ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР
ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ**

У статті розглядається рівень суспільної довіри та підтримки громадян до роботи органів Національної поліції, а також ступінь задоволеності їхньою діяльністю. Автором вказуються причини зниження рівня довіри до органів поліції. На основі статистичної інформації та результатів соціологічних опитувань виявлено основні чинники, що впливають на довіру до органів Національної поліції України. Встановлено, що висока довіра до органів поліції сприяє взаємодії населення з правоохоронними органами та громадськими формуваннями у протидії злочинності.

Ключові слова: органи поліції, система правоохоронних органів, реформа системи органів поліції, оцінка ефективності діяльності органів поліції, довіра до органів поліції.

В статье рассматривается уровень общественного доверия и поддержки граждан к работе органов Национальной полиции, а также степень удовлетворенности их деятельностью. Автором указываются причины снижения уровня доверия к органам полиции. На основе статистической информации и результатов социологических опросов выявлены основные факторы, влияющие на доверие к органам Национальной полиции Украины. Установлено, что высокое доверие к органам полиции способствует взаимодействию населения с правоохранительными органами и общественными формированиями в противодействии преступности.

Ключевые слова: органы полиции, система правоохранительных органов, реформа системы органов полиции, оценка эффективности деятельности органов полиции, доверие к органам полиции.

In the article considered the level of the public trust and support from citizens to the National Police work and degree of satisfaction with their activities as well. Author indicates the reasons for reducing the trust level to the police. On the base of

statistical information and results of sociological surveys were identified the main factors influencing trust to the National Police of Ukraine. It was established that high trust to police is forces promotes the interaction of the population with enforcement law and civic groups in combating crime.

Key words: *police agencies, law enforcement system, reform of the police, the assessment of the effectiveness of the police, the credibility of the police.*

Вступ. Актуальність вивчення громадської думки про діяльність органів поліції, рівня довіри до них, обумовлена необхідністю зміцнення авторитету правоохоронної системи у населення, підвищення ступеня суб'єктивної захищеності громадян від злочинних посягань, розкриття об'єктивних і суб'єктивних факторів, що впливають на імідж працівників правоохоронних структур, вироблення шляхів його зміни в позитивному напрямі. Позитивна громадська думка добре впливає на результативність діяльності поліцейських, тому що значною мірою формує атмосферу співпраці громадян з поліцією, що сприяє профілактиці та розкриттю злочинів. Високий рівень злочинності, неповажне ставлення до закону, часті випадки його порушення, агресія, спілкування в образливій формі – саме ці проблеми у функціонуванні системи МВС України стали причиною падіння рівня суспільної довіри до неї і негативних оцінок її діяльності.

У рамках реформи у 2015 році був прийнятий Закон України «Про Національну поліцію», згідно з яким новими принципами функціонування поліції стали відкритість та прозорість (ст. 9) і взаємодія з населенням на засадах партнерства (ст. 11) [1]. В якості основного критерію оцінки роботи поліції новий закон проголосив рівень довіри населення, у зв'язку з чим найбільш актуальною є проблема поліпшення ставлення до органів поліції, насамперед, шляхом формування позитивного іміджу. Формування іміджу є складним процесом, під час якого варто брати до уваги різні чинники. Насамперед імідж поліції будується на внутрішніх чинниках, зокрема, на особистих якостях, які притаманні поліцейському, на якостях, які були отримані ним у процесі навчання у вищому навчальному закладі, і, як наслідок, на результаті його роботи. Водночас на імідж поліції впливає інформаційний простір. Спрощено цю модель можна уявити собі і інакше: імідж співробітника поліції формується за рахунок двонаправлених, зустрічних векторів: з одного боку, це зусилля з формування позитивного іміджу, що вживаються з боку МВС, а з іншого боку, це вплив громадської думки на процес і результат формування іміджу. Адже думка про поліцію складається у населення на основі інформації про її діяльність у цілому, а також про роботу і поведінку окремих її співробітників. Джерелами інформації в цьому випадку можуть виступати особисті контакти населення з поліцією, розповіді родичів, знайомих, чутки, публікації в ЗМІ. Питання формування позитивного іміджу поліції є предметом численних досліджень і дискусій як до початку здійснення реформи, так і після її втілення. Варто зазначити, що вчені по-різному розглядають шляхи формування позитивного іміджу поліції. Саме тому у вітчизняній науковій літературі існує кілька базових напрямів дослідження і вирішення цього завдання. Одні вчені наполягають на необхідності зміни принципів підготовки поліцейських, інші вважають, що необхідно розвивати ефективну співпрацю системи правоохоронних органів та ЗМІ. Крім зазначеного, є думка про те, що необхідно запозичувати досвід зарубіжних країн щодо використання інтернет-простору для поширення інформації про діяльність поліції, саме цей ресурс насамперед використовує молодь.

Важливим напрямом у підвищенні іміджу поліції є запровадження партнерської моделі взаємин між поліцією і суспільством, а також співпраця поліції з інститутами громадянського суспільства, підвищення у населення ступеня довіри до поліції. Наявність різноманітних напрямів дослідження свідчить про те, що формування позитивного іміджу поліції – проблема складна, вирішувати яку можна тільки із використанням комплексного підходу.

Ефективна робота правоохоронної системи є однією з основ успішного вирішення проблем, що виникають у суспільстві. Для наукового співтовариства актуальним є питання про те, як можна оцінити роботу органів поліції, яка система емпіричних індикаторів, що дозволяє дати комплексну оцінку довіри їм з боку суспільства. Довіра до органів поліції є важливою характеристикою суспільних відносин, ключовим соціокультурним явищем, яке значною мірою визначає ефективність державної політики з формування громадянського суспільства, розвитку демократії та соціально-економічного розвитку країни в цілому. Разом з тим, результати соціологічних досліджень, проведених впродовж останніх років, відображають критично низький рівень довіри громадян практично до всіх правоохоронних органів. Завдання відновлення довіри до органів

поліції набуває особливого значення в сучасних умовах тривалої політичної кризи та спонукає до розвитку соціального діалогу в органах державної влади.

Постановка завдання та аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми визначення рівня довіри населення та вивчення громадської думки щодо діяльності органів поліції досліджували в своїх роботах Г.В. Андрєєва, А.А. Бова, І.Д. Казанчук, Д.П. Калаянов, К.С. Колесник, О.В. Климовська, В.І. Московець, О.С. Проневич, Ю.О. Свєженцева та ін.

Мета статті полягає у дослідженні сучасних тенденцій розвитку довіри населення до органів Національної поліції як ключового фактора ефективності правоохоронної системи.

Результати дослідження. Нині все частіше в літературі та ЗМІ феномен довіри суспільства до правоохоронних органів зводиться до розуміння цієї категорії переважно з точки зору формування іміджу працівників поліції. У юридичній діяльності відносини суб'єктів характеризуються особливими властивостями, оформленими правом. Тому феномен довіри в правоохоронній діяльності може набувати самостійного значення, отримуючи визнання як цінності разом і поряд з цінністю права, і не збігатися за своїм обсягом з довірою як суспільним явищем. Так само, як ідея досконалої правової системи або правопорядку не може повністю збігатися із соціальним ідеалом. Водночас феномен довіри в актах правозастосування, в правоохоронній діяльності виявляє тенденцію до розширення своєї вихідної сутності, відкриваючи нові соціальні властивості. Очевидно, що для громадян довіра до правоохоронних органів не може будуватися на абстрактній ідеї справедливості, не може обмежуватися тільки визнанням цінності їхньої діяльності, але супроводжується переживанням почуття подяки, симпатії і дружньої підтримки. Тим самим ірраціональна сутність довіри наповнюється сенсом, життєвим змістом, стає предметною тільки в конкретних вчинках суб'єктів правоохоронної діяльності. Ця обставина вказує на залежність феномена довіри від характеру системи громадських зв'язків і історичних умов розвитку країни.

У країнах Європи і США вже склалися основні моделі правоохоронної діяльності, а значить, і моделі довіри суспільства до органів поліції. Так, європейська модель довіри функціонує в умовах соціальної терпимості, американська звернена до принципів і цінностей соціальної ідентичності особистості. Існує і східна модель довіри до органів правопорядку, в якій простежується система релігійних обмежень і табу [2, с. 12]. В Україні нині відбувається процес реформування правоохоронної системи, не склалася остаточно модель відносин поліції та громадянського суспільства і, як наслідок, не існує єдиної моделі довіри. По суті, в умовах сьогодення в контексті посткласичної парадигми юридичної науки не сформований остаточно запит на інтегративну категорію «довіри».

Як правило, довіра визначається в документах і професійних кодексах як морально-етична модель поведінки поліцейського, єдина для всіх країн Євросоюзу (Європейський кодекс поліцейської етики). Основним критерієм компетентності поліцейського вважається ефективне спілкування з населенням. Це прагматична модель довіри, тому що акцент робиться на довірі населення як «основоположному критерію оцінки діяльності правоохоронних органів» [3]. Однак параметри нового соціального порядку і безпеки, пов'язані з логікою мережевих взаємодій, що складаються нині в державі, кардинально відрізняються від того, що має місце в країнах з розвинутою демократією та економікою. Механічне перенесення досвіду таких країн може призвести не тільки до порушень принципу справедливості і толерантності, негативно вплинути на традиції, ментальність населення, але і створити напруженість у міжконфесійних та етнічних відносинах, породити умови для екстремістських і терористичних маніфестацій особистості [4, с. 25].

Очевидно, що нині на перше місце виходить множинність проявів людини, стає неможливо мислити рамками замкнутих ізольованих систем. Кардинальним чином змінюється сам підхід до інтерпретації людського буття, яке тепер розуміється як одночасно ментальне і фізичне, індивідуальне і соціальне, вільне і детерміноване. Суспільство змінюється, змінюється і смислова концепція довіри, при цьому сама громадська система сприяє формування прямих і непрямих інститутів, агентів, інструментів, механізмів і методів формування різних типів довіри до органів правопорядку, зокрема і в результаті дій самої особистості.

Теоретичні основи дослідження довіри до правоохоронних органів, конкретно до поліції, спираються на концептуальні підходи і можуть мати різні рівні розгляду проблеми. Основними чинниками, які впливають на довіру до поліції з боку суспільства і розглядаються як основа формування довіри є наступні: демографічні, контекстні, інтеракційні і систематичні.

У вазі використання першого фактора дослідники спираються на демографічні характеристики респондентів, такі як вік, стать, місце проживання, тип населеного пункту і деякі інші, також можуть братися до уваги індивідуальні характеристики людей, включених у дослідне

поле – задоволеність життям у цілому, політична орієнтація. У цьому випадку не використовуються параметри роботи поліції, статистичні дані щодо злочинності, діяльності правоохоронних органів. Другий тип факторів (контекстний) передбачає розкриття соціального контексту, в якому формується довіра до поліції. Наприклад, можна цікавитися відмінностями в ступені довіри до поліції, певною етнічною приналежністю, розглядати концепції сусідства або інших факторів, що визначають локальні правила життя спільноти в районі проживання. З цим фактором можна пов'язувати також вплив на довіру рівня кримінальної статистики, засобів масової інформації та інших способів комунікації, нерівності доходів, особистого досвіду залучення в кримінальні ситуації. Таким чином, у разі використання в аналізі контекстного фактора фокусуються на соціальних умовах життя в досліджуваному співтоваристві, регіоні, країні.

Використання третього типу чинників (інтераційних) додає нові і істотні елементи: характеристики взаємодії поліції насамперед з політичними і владними інститутами, відтак – із суспільством, локальними адміністраціями населених пунктів, громадянами. Важливість інтераційного фактора пояснюється тим, що поліція має монополію на застосування сили під час вирішення внутрішніх для держави проблем, ще однією важливою характеристикою є те, що поліція взаємодіє з суспільством постійно, включаючись у ритми повсякденного життя, реалізуючи бюрократичні принципи роботи держави безпосередньо в життєвому просторі міст і населених пунктів.

Систематичний фактор передбачає кілька варіантів логіки використання, але головною відмінністю від попередніх є розкриття розуміння поліцією її місця в контексті її сприйняття суспільством як необхідної і справедливої, що вимагає суспільного консенсусу з приводу сприйняття і пропорційності заходів примусу, застосовуваних поліцією в процесі своєї діяльності [5, с. 57].

Довіра до правоохоронних органів є результатом суб'єктивно-об'єктивного сприйняття населенням, результатом оцінки їхньої діяльності. Змістом довіри є віра людей у здатність правоохоронних органів ефективно здійснювати покладені на них функції. Основним мотивом довіри населення до правоохоронних органів є позитивне емоційне враження, що характеризується переконаністю у високому ступеню передбачуваності діяльності цього інституту державної влади.

Довіру можна розглядати як свого роду емоційний фон ефективної взаємодії правоохоронних органів і населення. Довіра до правоохоронних органів є особливим позитивним ставленням індивідів і різних соціальних груп, що характеризується в емоційному і інтелектуальному аспекті переконаністю у високому ступеню передбачуваності сприятливої поведінки і дій. Об'єктивною передумовою надання довіри населення правоохоронним органам є задоволеність їхньою діяльністю [6, с. 227].

Досягнення сприятливого контексту взаємодії правоохоронних органів і громадськості багато в чому пов'язане з рівнем позитивних відносин, схваленням, розумінням, довірою і підтримкою діяльності правоохоронних органів.

В основі об'єктивних факторів зростання довіри до правоохоронних органів лежить поліпшення стану криміногенної обстановки, результативність правоохоронної діяльності, забезпечення закріплених у Конституції України норм [7].

Лідерами суспільної недовіри серед різних інституцій України залишаються суди й прокуратура, тоді як найбільше люди довіряють волонтерам.

Про це свідчать дані соціологічного опитування, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та Центром Разумкова 11–16 травня 2016 року. За вказаними даними особлива увага акцентована на показниках довіри до оновленої поліції. Зараз Національній поліції переважно довіряють 34,1% українців, повністю – 5,6%. Зовсім і переважно не довіряють відповідно 19,5% і 24,7%. Таким чином, недовіра до органів Національної поліції переважає над довірою лише на 4,5% [8].

За даними МВС України, в Україні збільшився рівень довіри до служб Міністерства внутрішніх справ. Про це заявив голова МВС Арсен Аваков під час засідання колегії МВС України за підсумками 2017 року. Так, він повідомив дані про рівень довіри до служб МВС, посилаючись на дані соціологічного опитування, яке було проведене в жовтні 2017 року: Національна гвардія – 52,6%, ДержНС – 50,5%, Державна прикордонна служба – 46,4%, Національна поліція у цілому – 39,3%, Патрульна поліція зокрема – 40,9% [9].

Зниження рівня довіри до правоохоронних органів формує в суспільстві атмосферу страху, невпевненості в майбутньому, відчуття незахищеності. І навпаки повага і довіра до правоохоронних органів громадян є неодмінною умовою ефективної держави, ознакою соціально-політичного благополуччя.

Рівень довіри населення до правоохоронних органів можна розглядати як своєрідний барометр ефективності функціонування органів та інститутів держави. Відсутність довіри до поліції негативно позначається на бажанні населення співпрацювати з нею. Тим самим ускладнює охорону громадського порядку, запобігання та розкриття злочинів.

Дослідження, проведені в США, ЄС та Україні показали, що ставлення до правоохоронних органів корелює зі значним набором суб'єктивних і об'єктивних факторів, пов'язаних з емоційно-чуттєвим і раціональним рівнем суспільної свідомості.

Поліція, що сприймається населенням як партнер і надійний захисник простих громадян у повсякденному житті, користується більшою довірою, ніж поліція, що має імідж караючої руки держави.

У низці досліджень відзначається вплив історичної спадщини, яка дісталася сучасній поліції, історичної пам'яті. У країнах, де правоохоронні органи були частиною репресивного апарату проти громадян, довіра їм нині значно нижча, ніж у країнах зі значною демократичною історією.

Водночас основний канал недовіри до правоохоронних органів – це конкретна практика взаємодії. Байдужість до своїх обов'язків, некомпетентність, надмірне застосування сили, нерівне ставлення до різних громадян, тощо – вихідні причини недовіри.

Якість державних інститутів (відкритість влади, її здатність підтримувати високоякісні суспільні блага, підзвітність населенню, верховенство закону, масштаб корупції, тощо) прямо і непрямо впливає на ставлення населення до поліції.

Важко уявити собі некорумповану і ефективну поліцію в корумпованій і неефективній державі. Усі хвороби держави – неефективність, корупція, можливість свавілля стосовно пересічних громадян негайно приписуються і правоохоронним органам. Перетворення правоохоронних органів на слухняний інструмент вертикалі влади, непрозорість і відчуженість від місцевого населення будуть підривати довіру і стимулювати негативне ставлення.

Сучасні дослідження свідчать, що рівень довіри населення до правоохоронних органів перебуває у певній залежності від індивідуальних характеристик громадян, що включають як об'єктивні (зокрема демографічні), так і суб'єктивні складові. Так, жінки, особи старшого віку, які мають свої сім'ї і дітей, представники високодохідних груп, а також більш релігійні громадяни зазвичай налаштовані щодо правоохоронних органів більш позитивно, ніж інші.

Жінки відносяться до правоохоронних органів більш позитивно, ніж чоловіки. Імовірність позитивної установки у жінок вища, ніж у чоловіків на 5%. Позитивна установка, оцінка правоохоронних органів має тенденцію зростати зі збільшенням віку респондента. Підвищує позитивну установку наявність сім'ї, дітей.

Певний вплив на рівень довіри до правоохоронних органів надає і тип населеного пункту. У сільській місцевості рівень довіри дещо вищий, ніж у містах.

Висновки. Проведений аналіз показує, що рівень довіри залежить не тільки від об'єктивних характеристик безпеки і взаємодії з поліцією, але і від широкого соціально-політичного і ціннісного контексту, в якому ця взаємодія відбувається. Без довіри і співпраці з боку громадян поліція у багатьох випадках виявляється безсилою і безпорадною у вирішенні поставлених перед нею завдань.

Одним із вирішальних факторів рівня довіри є якість державних інститутів. У корумпованій країні, де не поважається закон, де органи державної влади забюрократизовані, рівень довіри населення до правоохоронних органів не може бути високим.

Профілактика злочинів і правопорушень та підтримання безпечного соціального середовища мають стати одним з основних пріоритетів у роботі поліції. Саме такий підхід відповідати-ме зростанню довіри населення до правоохоронних органів у сучасних умовах.

Таким чином, завдяки сумлінним поліцейським і відповідальним працівникам МВС України, які щодня професійно виконують свою роботу і приходять на допомогу людям, суспільна довіра, підтримка і добре ставлення громадян до співробітників правоохоронних органів повертається, про що свідчить постійне проведення моніторингу громадської думки про діяльність поліції, а також моніторинг взаємодії поліції з інститутами громадянського суспільства. Можливо, з часом Національна поліція справді стане зразковим правоохоронним органом, в якому всі без винятку працівники неухильно дотримуватимуться положень Конституції та законів України, професійно виконуватимуть свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів на основі принципу верховенства права і головне – поважатимуть і не порушуватимуть права і свободи громадян, життя, здоров'я та безпека яких визнаються найвищою соціальною цінністю у державі.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII / Відомості Верховної Ради. 2015. № 40–41. Ст. 379.
2. Лошицький М.В. Щодо досвіду поліцейської діяльності США Великобританії та Канади. Актуальні проблеми адміністративного права та адміністративного процесу в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 29 трав. 2015 р.). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. С. 11–14.
3. Оценка деятельности полиции в Англии и Уэльсе. URL: http://publicverdict.ru/topics/ref_research/9735.html.
4. Калаянов Д.П. Поліція країн ЄС та використання її досвіду в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ України: теорія і практика: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2010. 40 с.
5. Бова А. Факторы доверия населения к полиции. «SOCIOPOSTUP: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи». 2016. № 5. С. 55–61.
6. Проневич О.С. Довіра населення як критерій оцінювання ефективності діяльності правоохоронних органів. Форум права. 2015. № 4. С. 225–231.
7. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. 254к/96-ВР із змін., внес. згідно із Законами України та Рішенням Конституційного Суду: станом на 30.09.2016, 1401-19. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
8. За рік поліція різко наростила довіру. Лідери недовіри – прокуратура й суди. URL: <http://novynarnia.com/2016/05/25/sotsopituvannya-za-rik-politsiya-rizko-narostila-dovirulideri-nedoviri-prokuratura-y-sudi/>
9. Результат вдалої роботи системи MBC – рівень суспільної довіри. URL: http://mvs.gov.ua/ua/news/11869_Arsen_Avakov_Rezultat_vdaloi_roboti_sistemi_MVS_riven_suspilnoi_doviri_FOTO_VIDEO_.htm.